

Markegrenzen in Hengelo (XIII)

- Onthulling informatiepaneel bij het gebouw 3-Marken -

Door: Werkgroep Markegrenzen Hengelo

Op 4 juli 2020 is aan het fietspad tussen de Deurningerstraat en de Lijsterweg een informatiepaneel over fietsroutes langs markegrenzen onthuld. Dit paneel werd op initiatief van de Werkgroep Markegrenzen Hengelo en de Loakstenencommissie van de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker geplaatst. Hieronder staat de toespraak die Gerrit Welberg bij deze gelegenheid uitsprak.

Ik wil u graag wat vertellen over de bijzondere plek waar u staat; de plek is om twee redenen bijzonder:

- Dit plantsoen was van ca. 1880 tot 1961 de begraafplaats voor de katholieke inwoners van Hengelo.
- Op dit punt kwamen oorspronkelijk 3 grenzen bij elkaar.

En als we het over grenzen hebben, dan hebben we het over een bijzonder fenomeen. Grenzen zijn namelijk spannend, mystiek en geheimzinnig. Ze geven aanleiding tot herrie en zelfs oorlogen. Er zijn zelfs mensen die, met reden, angstig worden als zij het woord 'grens' horen. Aan de ene kant stellen we in Europa gelukkig alles in het werk om de grenzen minder belangrijk te maken. Maar aan de andere kant is de Werkgroep Markegrenzen van Museum Hengelo al jarenlang actief om die oude grenzen weer in beeld te brengen.

Zoals ik al zei: op dit punt kwamen vroeger drie grenzen bij elkaar. En wat waren dan die oude grenzen? We maken een sprong van ongeveer 1000 jaar terug in de tijd. De missionarissen Lebuïnus en Marcellinus hebben al enkele eeuwen eerder in deze streken het evangelie verkondigd. Als gevolg daarvan is in het jaar 954 de kerk in Oldenzaal gewijd aan de Heilige Plechelmus en werd het Oldenzaals kapittel opgericht. De parochie van de Plechelmus besloeg toen heel Twente.

In het begin van de 11^e eeuw zijn de kerken in Delden en Enschede gesticht. Er vond dus een opdeling van de parochie Oldenzaal plaats. En dan krijg je weer te maken met grenzen, de zogenaamde parochiegrenzen of kerspelen.

Nu beweer ik dat, tenzij het tegendeel wordt bewezen, de pastoors van Oldenzaal, Enschede en Delden op 4 juli in het jaar 1020, vandaag precies 1000 jaar geleden, de koppen bij elkaar hebben gestoken en die verdeling tot stand hebben gebracht en daarmee de grenzen van hun parochies hebben vastgesteld.

De Werkgroep Markegrenzen heeft dus niet voor niets deze datum uitgekozen om hier dit paneel te laten onthullen door wethouder Van Wakeren. Er valt wat te vieren, 1000 jaar is immers niet niks!

We hebben hier dus te maken met rechtsgebieden van Oldenzaal, Enschede en Delden die hier samenkomen. Ik spreek over rechtsgebieden omdat in deze parochies tot aan de reformatie het kerkelijk recht gold. Dat werd in 1630 vervangen door het Overijssels Landrecht en toen kregen deze voormalige parochies of 'kerspels' de status van landgerichten.

Hier op dit punt kwamen dus 3 landgerichten samen. En omdat landgerichten waren opgedeeld in marken, kwamen hier ook de grenzen van 3 marken samen, namelijk de marke Klein Driene (onder Oldenzaal), Groot Driene (onder Enschede) en Woolde (onder Delden).

Bij de instelling van de gemeenten in 1811 werden een aantal marken binnen de landgerichten samengevoegd en zo werd dit punt ook nog een punt van 3 gemeentegrenzen en wel van Weerselo, Lonneker en Hengelo.

Nog iets over de naam 3-marken en de steen.

Markegrenzen werden vaak gemarkeerd met veldkeien. Ook hier heeft zo'n steen gelegen en we lezen in het proces-verbaal van de vaststelling van de gemeentegrenzen dat deze steen ook een naam heeft namelijk de 'Hollinkbergsteen'. Deze steen zal bij de aanleg van de begraafplaats zijn verdwenen.

Op verzoek van de bewonerscommissie van Welbions zijn rond 1995 door Museum Hengelo enkele voorstellen gedaan voor een naam van het gebouw hiernaast. Dat is dus de toepasselijke naam van '3-Marken' geworden. Het budget liet niet meer toe om hier ook nog een replica van een markesteen te herplaatsen.

Mijn zoon Laurens was in die tijd bezig met een project bij Winterswijk waarbij gegraven werd. Hij had gehoord dat hier eigenlijk een steen geplaatst moest worden. Nu kwam er bij dat graafwerk een prachtige steen vrij en hij vroeg mij 'kun je nog een steen gebruiken?' Natuurlijk kon dat en zo heeft hij deze kei op 9 juli 1996 hierheen gebracht en hebben we een prachtige replica voor de Hollinkbergsteen.

Door een verzoek van Johan van Dijk was Welbions bereid de twee informatiebordjes die aan weerszijden van het parkje zijn aangebracht te bekostigen.

De spreuk 'geen heden zonder verleden' geldt hier wel dus wel in het bijzonder, want met het plaatsen van de steen en het informatiepaneel kunnen we kennisnemen van een 1000-jarige historie. Misschien komen de mensen die zich afvragen wat wij 'met den oald kroam' doen tot de conclusie dat niet alleen in het buitenland historie te aanschouwen valt, maar ook hier in Twente.

Werkgroep Markegrenzen

Het Museum Hengelo (Oald Hengel) mag zich mag zich verheugen over een Werkgroep Markegrenzen te beschikken, met als leden Gerhard Post (coördinator), Miny de Vries en Ellen en Hans Beerens. Rondom Hengelo zijn al diverse originele markestenen door hen opgespoord en soms moeten ze daarvoor een meter onder het maaiveld de oude stenen opgraven. Kijk maar bij het voormalige stadskantoor op de Westermaat.

Hans Beerens moet even apart genoemd worden, want Hans is de man die dit prachtige paneel vormgegeven heeft door een oude en een moderne kaart op elkaar te projecteren

met een fantastisch resultaat. Daarnaast zijn er prachtige fietsroutes beschikbaar (te koop bij Hengelo Promotie en boekhandel Broekhuis), leuk om die eens te fietsen.

Tot slot: toen destijds de marken nog bestonden, en er had zich een conflict tussen twee marken over de juiste loop van de grens voorgedaan, dan werd na oplossing van dat conflict weer een markering aangebracht in bijzijn van vertegenwoordigers van beide marken. De kinderen uit de marken werden erbij gehaald, zodat zij niet zouden vergeten hoe de grens tussen de beide marken liep. Daarbij werden ze op hazelnoten getrakteerd om vervolgens een geducht pak slaag te krijgen.

En voor zover het om de traktatie gaat, leek het ons goed dat gebruik bij deze gelegenheid niet te vergeten.

Dank aan de werkgroep en voor hen een groots applaus; dank voor uw aandacht.